

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLAR GIFTED CHILDREN IN PRE-SCHOOL

Nagihan TANIK ÖNAL*

Öz

Üstün yetenekli "hediye" çocukların, ülkelerin gelecekle için önemi son yıllarda daha net olarak anlaşılır olmuş ve konu ile ilgili araştırmalar bir ivme kazanmıştır. Ancak yine de özellikle ülkemizde üstün yetenekli çocuklar ile ilgili araştırmalar nicelik olarak hayli zayıftır. Öte yandan üstün yetenekli çocukların tanılanmalarını kolaylaştırmak ve ihtiyaç duydukları eğitimi gerçekleştirilebilmek için en başta bu çocukların özelliklerinin bilinmesi önemlidir. Üstün yetenekli çocukların potansiyellerinin desteklenip geliştirilmesi için en küçük yaşlardan itibaren özelliklerinin bilinmesi isabet olacaktır. Bu kapsamda mevcut çalışmada, okul öncesi dönemdeki üstün yetenekli çocukların özellikleri tanıtılarak velilere ve eğitimcilere yardımcı olmak hedeflenmiştir. Ayrıca bu çalışma ile okul öncesi dönemde üstün yetenekli çocukların eğitimine dikkat çekmek istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Üstün Yetenek, Üstün Yetenekli Çocuklar, Okul Öncesi Dönem.

Abstract

The value of gifted children has become clearer in recent years. So the number of studies related to the subject is increasing. However, especially in our country, research on the subject is insufficient. On the other hand, it is important to know the characteristics of these gifted children in order to facilitate the diagnosis of the gifted children and to provide the education they need. This must be at the youngest age to support and develop the potentials of these children. In this context, it is aimed to present the characteristics of the gifted children in pre-school period and to assist the parents and educators. In addition, this study aims to draw attention to the education of gifted children in preschool period.

Keywords: Giftedness, Talented Children, Pre-school Period.

1. GİRİŞ

Üstün yetenekli bireylerin eğitimleri için en önemli ihtiyaçlardan biri üstün yeteneklilerin sahip oldukları özelliklerin, potansiyellerinin ve ilgi alanlarının tam olarak bilinmesidir. Bunun mümkün olan en küçük yaşlarda gerçekleştirilmesi önemlidir. Çünkü ülkeler için bir değer olan üstün yetenekli çocukların potansiyellerinin desteklenip geliştirilebilmesi için onların eğitimine küçük yaşlarda başlamak gerekir (Davaslıgil, 2004). Geç kalındığında ise bu değerden verim elde edilememiş olur. Buradan hareketle gerçekleştirilen bu çalışmada, okul öncesi dönemde üstün yetenekli çocukların özelliklerinin tanıtılması amaçlanmıştır. Burada sunulan bilgilerin velilere ve eğitimcilere yardımcı olacağı düşünülmektedir.

1.1. Üstün Yetenek

Üstün yetenekli çocukların okul öncesi dönemdeki özelliklerine odaklanmadan önce üstün yetenek kavramı üzerinde durmakta fayda vardır. Üstün yeteneklilerin eğitimi ile ilgili 1972 yılında Amerika'da yayınlanan Marland Raporu'nda (1972) üstünlük; genel zihinsel yetenek, özel akademik yetenek, yaratıcı düşünce yeteneği, liderlik yeteneği, görsel ve gösteri sanatlarında yetenek ve psikomotor yetenek olarak isimlendirilen altı farklı alanın birinde veya birkaçında yüksek performans ve başarı göstermek şeklinde ifade edilmiştir. Bir başka tanıma göre üstün yetenekli bireyler; genetik yapı ve çevresel etkiler aracılığıyla zekâ gelişimlerini diğer bireylerden daha fazla geliştiren bireylerdir. Bu gelişim; akademik yetenek, yenilikçilik, yaratıcılık, liderlik, kişisel ve kişilerarası yetenekler, görsel ve sahne sanatları ya da üreticilik gibi şekillerde kendini gösterebilir (Clark, 2002). Jacob Javits Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrenciler Eğitim Yasası'nda (2006) yer alan tanımda ise üstün yetenekli bireyler zihinsel, yaratıcı, sanatsal veya liderlik alanlarında yetenek veya özel akademik alanlarda yüksek başarı sergileyen bireyler olarak nitelendirilmiştir. Farklı tanımlardan da anlaşılacağı gibi üstün yeteneklilik için görüş birliğine varılmış tek bir tanımdan söz etmek mümkün değildir (Callahan, 2009).

1.2. Okul Öncesi Dönemde Üstün Yetenek

Üstün yeteneğe ilişkin tanımlamalar incelendiğinde, üstün yetenekli bireylerin birbirinden farklı ve kendilerine özgü özellikleri olduğu görülmektedir. Bu durum üstün yetenekli öğrencilerin özelliklerinin küçük yaşlardan itibaren iyi bir şekilde anlaşılmasını gerektirmektedir. Nitekim Morelock (1992) üstün yeteneklilik için yaptığı tanımlamada üstün yetenekli çocukların gelişim özellikleri üzerinde durmuştur.

* Arş. Gör. Dr., Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Fen Eğitimi ABD.

Morelock'un üstün yeteneklilik tanımı, normal standartlardan nitelik ve nicelik olarak farklı içsel deneyimler ortaya koyan ve ileri bilişsel yetenekleri içeren uyumsuz gelişim şeklindedir. Buradan da anlaşılacağı gibi üstün yetenekli çocukların özellikleri üstün yetenekli olmayan bireylerin sergiledikleri standart özelliklerden farklıdır. Bunlar aşağıda detaylı olarak tanıtılmıştır.

Genel olarak bireyler belirli yaşlarda belirli davranışlar sergilerler. Örneğin; normal gelişim gösteren çocuklar genellikle bir yaş civarında yürürler ve iki yaş civarında konuşmaya başlarlar. Ancak bazı çocuklarda bu genel özelliklerin ortaya çıkışı daha önceki dönemlerde olabilir. Bu şekilde farklı gelişim özelliklerine sahip bebeklerin farklı bir yetenek düzeyine sahip olduğu düşünülebilir. Nitekim erken dönemde ileri dil gelişimi, güçlü hafıza, uyaranlara açık olma ve yeni objelere yoğun ilgi gösterme bebeklik dönemine ait üstün yetenek göstergeleri arasında yer almaktadır (Robinson, 1993). Benzer şekilde Feldhusen (2005) üstün yetenek çocukları erken yaşlardan itibaren gözlemleyerek bu çocukların genel özelliklerini aşağıda sıralanan şekilde açıklamıştır:

- ✓ Bir alana ya da sanata ait bilgi veya becerilere küçük yaşlardan itibaren sahip olma.
- ✓ Erken çocukluk döneminde dikkat çekici düzeyde zekâ, muhakeme ve güçlü hafızayı işaret edebilecek davranışlar sergileme.
- ✓ Güçlü bir motivasyona sahip olma.
- ✓ Bağımsızlık isteği duyma ve bireysel çalışmayı tercih etme.
- ✓ Yaratıcılık konusunda kendine güven ve içsel denetime sahip olma.
- ✓ Diğer üstünlerle iletişime geçerek canlanma.
- ✓ Etrafındaki detaylardan öze ulaşabilme.
- ✓ Hızlandırılmış etkinliklerden yarar elde edebilme.

Bunların dışında üstün yetenekli çocuklarda okul öncesi dönemde gözlenen özellikler; bebeklikte olağan dışı ataklık, uzun süre dikkatini yoğunlaştırabilme, daha az uyuma, aşırı merak, gözlem becerisi, güçlü bir hafıza, kitaplara yönelik ilgi, çok soru sorma, yaratıcılık, sayılar, bulmacalar ve yap-bozlar ile oynamaya ilgi duyma, gelişmiş mizah yeteneği ve eleştirel düşünme şeklinde belirtilmektedir (Davis & Rimm, 1998; Jackson & Klein, 1997). Smutny (2000) bu dönemdeki özel yetenekli çocukların daha önce edindikleri bilgileri yeni konularda kullanabildiklerini, kurallara çok bağlı olduklarını ve hikâyeye uydurup uydurdukları hikâyeleri anlatma konusunda da yetenekli olduklarını açıklamıştır. Ayrıca okul öncesi dönemde üstün yetenekli çocuklar; liderlik özelliklerinden dolayı oyun kurucu olmak isterler, arkadaşlarının kurduğu oyunlarda oynamak istemezler. Zaten genellikle yaşlıları ile değil kendilerinden daha büyük arkadaşları ile oynamaktan hoşlanırlar. Bu çocuklar yönlendirilmekten de hoşlanmazlar kendi fikirlerinin dinlenilmesini isterler (URL-1).

Burada belirtmekte fayda var ki bu özellikler üstün yetenekli çocuklara ait özellikler arasında yer almakla birlikte bu özelliklerin bazıları üstün yetenekli olmayan bireylerde de gözlemlenmektedir. Ayrıca üstün yetenekli bir çocukta da bu özelliklerin tamamı bulunmak durumunda değildir. Örneğin Einstein; dört yaşında konuşmuş ve 7 yaşında okumuştur.

Okul öncesi dönemdeki üstün yetenekli çocuklarda gözlenmesi muhtemel yukarıdaki tüm özelliklerin yanı sıra Akarsu (2001) bir sadeleştirmeye giderek bu çocuklarda bulunması muhtemel 11 temel özelliği şu şekilde belirtmiştir:

1	•En az bir alanda yaşlılarından yüksek performans
2	•Dil hakimiyeti
3	•Merak ve bazı konulara yoğun ilgi
4	•Çabuk öğrenme
5	•Güçlü bellek
6	•Yüksek düzeyde duyarlılık
7	•Özgün ifade biçimleri
8	•Yeni ve zor deneyimleri tercih
9	•Kendisinden büyüklerle arkadaşlık
10	•Yeni durumlara çabuk uyum sağlama
11	•Okumaya düşkünlük

Şekil 1. Okul Öncesi Dönemdeki Üstün Yetenekli Çocuklarda Gözlemlenen Temel Özellikler

Yukarıdaki açıklamalar incelendiğinde, okul öncesi dönemdeki üstün yeteneklilik için daha çok gelişimsel özellikler odaklı özellikler üzerinde durulduğu görülmektedir. Okul öncesi dönemde akademik beceriler ön planda değildir. Bu nedenle bu dönemdeki üstün yetenek tanılamaları genellikle çocukların gelişimsel özellikleri çerçevesinde yapılır. Nitekim Ruf (2005) üstün yetenekli çocukların; erken konuşma, matematikte erken okur-yazarlık, erken okuma ve ezberleme becerilerine sahip olduğunu ileri sürmüştür. Maker ve Nielson (1996) ise üstün yetenekli çocukların; genellikle hızlı ve kolay öğrenme, problem çözme ve muhakeme ayrıca bilgi edinme, bilgi ve beceri kazanıp bunları devam ettirme becerilerine sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Daha öncede vurgulandığı gibi üstün yetenekli çocukların kendilerine özgü ihtiyaçlarının karşılanması ve bu çocukların gerek eğitim hayatlarında gerekse toplumsal yaşamlarında desteklenmeleri için özelliklerinin belirlenmesi ve bilinmesi önemlidir (Stephens, 1998). Ancak ne yazık ki üstün yetenekli çocukların özelliklerinin bilinmesi bir yana toplumlarda bu konuda bazı yanlışlar (misconception) ve efsaneler (myth) mevcuttur. Üstün yetenekli çocuklarla ilgili söz konusu yanlışlar onların özel ihtiyaçlarının fark edilmesini ve karşılanmasını güçleştirir. Bu nedenle Hallahan ve Kauffman (1994) üstünlerle ilgili bilgi eksikliklerine ve hatalara dikkat çekerek bunları gidermek amacıyla bazı efsane ve gerçekleri Tablo 1’de gösterildiği gibi açıklamışlardır.

Tablo 1’de gösterildiği gibi; üstün yetenekli çocuklar sosyal becerilerinde problem yaşayan, fiziksel olarak zayıf ve süper çocuklar değildir. Üstün yetenekli olmak her şeyi en iyi şekilde yapmanın ve yüksek bir başarının garantisi değildir. Yine Tablo 1’e bakıldığında üstün yetenekliliğin sadece IQ puanı ile tanılanmadığı üstün bir çocuğun yaratıcılık, motivasyon ve genel zihinsel yetenek gibi farklı özellikler de bulundurduğu anlaşılmaktadır. Çocukların üstün yeteneklerini fark etmek ve bu yetenekleri geliştirmek noktasında özellikle okul öncesi dönemde aileler, öncelikli ve önemli bir pozisyondadır (Bloom ve Sosniak, 1981). Öte yandan maalesef ki Bu son derece tehlikeli bir durum olup üstün yetenekli çocukların potansiyellerini sergileme imkânı bulamamalarına, çatışma ve kararsızlık gibi olumsuz özelliklere sürüklenmelerine, endişe içinde olmalarına sebebiyet verebilmektedir (Campbell, 1996).

Tablo 1. Üstün Yeteneklilerin Özellikleri Hakkında Efsaneler ve Gerçekler

Efsaneler	Gerçekler
Üstün zekâlı kişiler genellikle fiziksel olarak zayıf, sosyal becerileri gelişmemiş ve duygusal açıdan istikrarsızdırlar.	Öncelikle her birey kendine özgü özellikler taşır. Bununla birlikte üstün zekâlı bireyler genelde sağlıklı, sosyal ve etik gelişimi ileri düzeyde bireylerdir.
Üstün zekâlılar süperlerdir.	Üstün zekâlı olmak süper insan olmak anlamına gelmez. Üstünlük sadece belli alanlarda olağanüstü yetenek demektir.
Üstün zekâlılar genellikle okulda çabuk sıkılırlar ve öğretmenlerine karşı olumsuz tutum içindedirler.	Üstün zekâlı çocuklar okuldan hoşlanırlar ve gerek öğretmenleri gerekse arkadaşları ile iyi ilişkiler kurabilirler.
Üstün zekâlı bireylerin zihinleri genelde karışıktır.	Üstün zekâlıların duygusal gelişimleri sağlıklıdır.
Üstün zekâlılık bireyin bütün yaşamı boyunca yaşamının her döneminde tutarlı ve istikrarlı bir özellik gösterir.	Bazı üstünler için bu bilgi doğru olabilir. Ancak üstün zekâlı bir çocuğun yeteneği erkenden bilinmemişse çocuk sıradan hale gelebilir.
Üstün zekâlılar her şeyi en iyi şekilde yaparlar.	Bazı üstünler birden fazla alanda yetenekli olabilir ancak bazıları sadece bir alanda yetenekli olabilir.
Üstün zekânın tek ölçütü IQ puanının yüksekliğidir.	Evet IQ üstünlüğün ölçütlerinden biridir. Ancak üstün tanıyı koymak için bir çocuğa yaratıcılık, motivasyon, genel zihinsel yetenek de önemlidir. Ayrıca bazı yetenekler (Görsel zekâ gibi) IQ testi ile belirlenemez.
Bir öğrenci üstün zekâlı ise o alanda özel bir eğitim almadan da başarılı olabilir.	Bazı üstünler özel bir eğitim almadan da başarılı olabilir. Ama bazı üstünler için özel eğitim yeteneğindeki performansını en üst düzeye çıkarır.

2. SONUÇ VE TARTIŞMA

Üstün yetenekli bireylerin özelliklerinin erken yaşlardan itibaren bilinmesi onların tanınmaları için önemlidir. Bu çocukların doğru bir şekilde tanınmaları ise kendilerine uygun bir eğitim almalarının önünü açar. Üstün yeteneklilerin özelliklerine uygun bir eğitim almaları onlara tanınan bir ayrıcalık değil onların haklarıdır. Üstün yetenekli çocukların toplumun azınlığını oluşturmaları ancak çağ açıp kapayacak kadar kaydedilen ilerlemelerde başrolde oynamaları ne kadar önemli bireyler olduklarını ortaya koymaktadır. Bir ülkede üstün yetenekli bireylere yapılan yatırım aslında ülkeye yapılan yatırımdır. Eşsiz bir potansiyele sahip olan üstün yetenekli bireyler, sahip oldukları özellikler doğrultusunda ve potansiyellerini destekleyip geliştirecek şekilde bir eğitim ve öğrenme ortamına ihtiyaç duymaktadır.

Bu bağlamda üstün yetenekli çocukların özellikleri ne kadar küçük yaşlardan itibaren bilinirse o kadar erken yaşlardan itibaren potansiyelleri desteklenmiş olur. Erken dönemde ise bu bireylerin yakın çevresinde ise ilk olarak aileleri yer almaktadır. Ancak maalesef ki aileler üstün yetenekli çocukların karakteristik özelliklerini tam olarak bilememekte ve ne yapmaları gerektiği konusunda çeşitli sıkıntılar yaşamaktadırlar (Moon, 2004). Hatta birçok aile çocuklarındaki üstün yeteneğin farkına varamamaktadır. Buradan hareketle okul öncesi dönemdeki üstün yetenekli çocukların özelliklerini tanıtarak velilere ve eğitimcilere yardımcı olmak ayrıca üstün yetenekli çocukların eğitimine dikkat çekmek için bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Sonuçta üstün yetenekli çocuklarda gözlemlenmesi muhtemel özellikler okuyucuya sunulmuştur. Bu özellikler arasında; en az bir alanda yaşitlarından yüksek performans, dil hâkimiyeti, merak ve bazı konulara yoğun ilgi, kolay öğrenme, güçlü bir hafıza, yeni durumlara çabuk uyum sağlama ve okumaya düşkünlük sayılabilir. Ancak burada belirtmek gerekir ki bu özelliklerin birçoğu üstün yetenekli olmayan bir çocukta da gözlemlenebilir. Ancak muhtemelen bu özellikler üstün yetenekli çocukta daha erken yaşlarda belirginleşecektir. Son olarak üstün yetenekli çocuklarda yukarıda not edilen bütün özelliklerin bulunması gerekmediğini belirtmek gerekir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, F. (2001). *Üstün Yetenekli Çocuklar, Aileleri ve sorunları*. Ankara: Eduser Yayınları.
- Bloom, B. S., & Sosniak, L. A. (1981). Talent Development vs Schooling. *Educational Leadership*, 39(2), 86-94.
- Callahan, C. M. (2009). Giftedness, Definition. B. Kerr (Ed.), *Encyclopedia of Giftedness, Creativity and Talent* içinde (s. 386-390). London: SAGE Publications.
- Clark, B. (2002). *Growing up Gifted*. (6 th ed.). Los Angeles: Prentice Hall.
- Campbell, L. (1996). *Teaching & Learning through Multiple Intelligences*. Needham Heights, Massachusetts: A Simon & Schuster Company.
- Davaslıgil, Ü. (2004). *Durum Tespit Komisyonu Ön Raporu*. İstanbul: Çocuk Vakfı yayınları.

- Davis, G. A. & Rimm, S. B. (1998). *Education of the Gifted*. Mc Graw-Hill Book Company, England.
- Feldhusen, J. F. (2005). Giftedness, Talent, Expertise, and Creative Achievement. R. J. Sternberg ve J. E. Davidson (Ed.), *Conceptions of Giftedness* içinde (s. 64-79). New York: Cambridge University Press.
- Hallahan, D.P., & Kauffman, J.M. (1994). Toward a Culture of Disability in the Aftermath of Deno and Dann. *The Journal of Special Education*, 27, 496-508.
- Jackson, N. & Klein, E. (1997). Gifted Performance on Young Children. In Colangelo & G. Davis (eds). *Handbook of Gifted Education*, Boston MA: Allyn&Bacon.
- Javits, J. K. (2006). *Gifted and Talented Students' Education Act*. US: Department of Education.
- Maker, C., & Nielson, A. (1996). *Curriculum Development and Teaching Strategies for Gifted Learners*. Austin, TX: PRO-ED.
- Moon, S. (2004). *GCQ Seminal Articles. Socio-emotional Issues, Underachievement, Counseling of Gifted and Talented Students*. Thousands Oaks, CA: Corwin Press.
- Morelock, M. J. (1992). Giftedness: The View from within. *Understanding Our Gifted*, 4(3),1, 11-15.
URL-1: <http://www.ustunzekalilarmerkezi.org/okul-oncesi-donemde-ustun-yetenekli-cocuklar-ve-ozellikleri/>
- Robinson, N. M. (1993). *Parenting the Very Young Gifted Child*. Storm, Connecticut: National Research Center on the Gifted and Talented.
- Smutny, J.F.(2000). *Teaching Young Gifted Children in the Regular Classroom*. ERIC Clearinghouse on Disabilities and Gifted Education Reston VA.
- Stephens, K. R. (1998). Promoting Gifted Education: A parent's Guide to Public Relations. *Parenting for High Potential*, 7, 15.